

**AHMET HAMDİ TANPINAR'IN "HUZUR" ROMANINDAKİ
MEKÂN UNSURU ÜZERİNE BİR İNCELEME DENEMESİ
AN INVESTIGATION ON THE SPACE ELEMENT IN AHMET
HAMDİ TANPINAR'S NOVEL "PEACE"**

Vedat ŞEN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye, Antalya
vedatsen123@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3740-0414>

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | ETU Journal of Social Sciences Institute
S.15, Ekim| October 2022, Erzurum
e-ISSN: 2717 - 8706

Makale Türü | Article Types : Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş Tarihi | Received Date : 13.06.2022
Kabul Tarihi | Accepted Date : 22.09.2022
Sayfa | Pages : 202-228

<http://dx.doi.org/10.29157/etusbed.1130246>

<https://dergipark.org.tr/etusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

AHMET HAMDİ TANPINAR'IN "HUZUR" ROMANINDAKİ MEKÂN UNSURU ÜZERİNE BİR İNCELEME DENEMESİ

Vedat ŞEN

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED), S. 15, Ekim 2022, Sayfa: 202-228

ÖZ

Türk edebiyatında mekân unsuru birçok roman örneğinde incelenmiştir. Araştırmacılar Tanzimat'tan Cumhuriyet'e bütün edebiyat devreleri içinde kaleme alınan romanları mekân açısından değerlendirmiştir. Mekânların tasnif edilmesi ve bir metot olarak kullanılması hususunda bilim insanlarının ortak veya farklı olarak yaptığı tespitler mevcuttur. Bu tespitlerin analiz edilmesi ve roman incelemelerinde mekân kullanma metodu ana hatları ile incelenmeye çalışılmıştır. Kuramın, bilinen kaynakların dışında yeni araştırmacıların yorumları ile de ele alınması hususuna dikkat edilmiştir. İncelemenin ilerleyen bölümlerinde romanın genel olarak şahıs, zaman, üslup, bakış açısı ve anlatım tekniği ile aktarımı gerçekleştirilmiştir. İncelemenin asıl kısmında ise *Huzur* romanı içinde mekân kullanımının sebepleri, sınırları ve sonuçları tartışılmıştır. Bu inceleme esnasında şahısların psikolojisi, toplumsal düzen, sembollerin kullanımı, çatışmaların yaşanması, olay zincirinin aktarılması, kişiler arası ilişkiler ve verilmek istenen mesajlar mekân kullanımı üzerinden değerlendirilmiştir. İncelemenin son kısmında mekânın güzel sanatlar ile ilişkileri roman üzerinden hareketle anlatılmıştır. Burada mekânın sınırları, kullanımı, karakteri, romandaki işlevi, genel yapısı, temsil ettiği değerler, romandaki önemi ve yeri incelenecektir. **Anahtar sözcükler:** *Huzur* Romanı, Mekân, Mekân Tasnifi, Güzel Sanatlar.

AN INVESTIGATION ON THE SPACE ELEMENT IN AHMET HAMDİ TANPINAR'S NOVEL "PEACE"

ABSTRACT

The place element used in novel analysis has been examined in many novels in Turkish literature. The researchers evaluated the novels written in all literary periods from the Tanzimat to the Republic in terms of place. There are common or different findings of scientists regarding the classification of places and their use as a method. It has been tried to analyze these determinations and to examine the method of using place in novel research with its main lines. Attention was paid to consider the theory with the comments of new researchers apart from known sources. In the following parts of the analysis, the novel is generally transferred with the person, time, style, point of view and narration technique. In the main part of the study, the reasons, limits and results of the use of place in the novel *Huzur* are discussed. During this examination, the psychology of the individuals, the social order, the use of symbols, the occurrence of conflicts, the transmission of the chain of events, the interpersonal relations and the messages to be given were evaluated through the use of place. In the last part of the study, the relations of the place with different areas are explained based on the novel. Here we will examine the boundaries of the place, its use, its character, its function in the novel, its general structure, the values it represents, its importance and place in the novel.

Keywords: *Huzur* of Novel, Place, Classification of Place, Fine Arts.

Bu dünyanın en basit, adeta bir cebir muadelesini hatırlatacak kadar basit bir aşk hikayesidir (Tanpınar, 1995: 66).

Giriş

Türk edebiyatına roman türü, Tanzimat dönemi ile girmiş bulunmaktadır. Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi ve Şemsettin Sami gibi yazarlar bu türün ilk örneklerini verdiği görülmektedir.

Türk edebiyatında hikâye ve roman alanındaki yerli ürünler, Ahmet Mithat'ın 1870'te basılan Kıssadan Hisse ve Letâif-i Rivâyât adlı hikâye kitaplarıyla başlar. Tanzimat döneminde çeviri eserler için söz konusu olan dil ve ahlâk sorunları, yerli eserlerin de başlıca sorunlarıdır. Bundan başka, yerli eserlerde de – çevirilerde görülen sıraya paralel olarak – Romantizm'den Realizm'e ve Natüralizm'e doğru bir kayma görülür (Kudret, 1977: 24).

Servet-i Fûnun dönemine geldiği zaman Halit Ziya Uşaklıgil'in Batılı anlamda roman türü için verdiği örnekler büyük bir önem arz etmektedir. "Türkiye'de Tanzimat Edebiyatı'yla giren hikâye ve roman çeşidi, Edebiyat-ı Cedide devrinde (1896-1901) olgunlaşmış ve ilk romancılar bu devirde yetişmiştir" (Kudret, 1977: 165). II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet devrine geldiğinde ise roman türünün artık kendine has bir sahada içerik ve teknik bakımdan sağlam bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Romanın tarihi devreler içindeki oluşumu hakkında Enginün şöyle demektedir:

Batı roman örneğine göre roman yazmayı hedefleyen Namık Kemal'in yanında Ahmet Mithat Efendi, geleneği yeni bir şekilde canlandırmayı tercih ederek halk, için öğretici romanlarını, hikâyelerini yazdı. Bunların etkisi sanıldığından fazladır. İlk kadın romancımız Fatma Aliye'yi destekleyen Mithat Efendi'yi Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim takip etmiştir. Recaizade Ekrem ile Sami Paşazade Sezai'nin romantik, pre-realist ve realistlerden etkilenen roman ve hikâyeleri Servet-i Fûnun'un hazırlayıcılarıdır. Halit Ziya Uşaklıgil, eserin yapısını, üslubunu ön planda tutan roman ve hikâyeleriyle romanımızın 'piri' olmuştur. Cumhuriyet döneminin sanatkâr yazarları onun eserlerini bir ölçüt olarak görmüşlerdir (Enginün, 2013: 266).

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar roman genetiği içerisinde birçok farklılık yaşanmıştır. Bu farklılıklar gerek siyasi, gerek sosyal ve gerekse edebi sahalarda teşekkül etmiş bulunmaktadır. Roman türünün bu tarihi devreler içerisindeki konumu ve yaşadığı farklılık ile değişimler bir başka konuyu teşkil etmesinden dolayı burada sadece kısa bir şekilde değinilmiş bulunmaktadır. Asıl konu roman türünün ana unsurlarından biri olan "Mekân" kavramıdır. Bu kavramın bir örnek olarak Ahmet Hamdi Tanpınar'ın eseri olan *Huzur* romanına yansımaları ele alınacaktır.

Ahmet Hamdi Tanpınar, yazdığı şiir ve romanlarla Türk edebiyatında yer almış bir isimdir. Tanpınar'ın nazım ve nesir şeklinde kaleme aldığı yazılar birçok edebi incelemeden geçmiş ve halen incelenmektedir. "Tanpınar 23 Haziran 1901'de İstanbul'da Şehzade Başında dünyaya gelmiştir. Babası, 1935'te Antalya kadısı iken vefat Mürtüzadeler'den Hüseyin Piari, annesi Trabzonlu Nansızzadeler'den bahriye binbaşı Ahmet Bey'in kızı Nesime Bahriye Hanım'dır" (Algül, 2001: 9). Tanpınar eğitim hayatını ve gençlik yıllarını Ergani, Kerkük, Antalya, Musul, Siirt ve İstanbul gibi çeşitli illerde geçirmiştir. Çeşitli illeri görmüş olan Tanpınar, Yahya Kemal'in öğrencisidir. Tanpınar, Yahya Kemal'den farklı olarak daha çok düzyazı alanına yönelmiş ve romanları ile tanınmıştır. Tanpınar'ın romanları ve roman dili farklı temalar ile farklı üslupları içermektedir. Tanpınar'ın eserleri " (...)Tevfik Fikret Antolojisi (1937), Namık Kemal Antolojisi (1942), Abdullah Efendinin Rüyalari (1942), Beş Şehir (1945), 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi (1949), Huzur (1949), Yaz Yağmuru (1956), Şiirler (1961), Saatleri Ayarlama Enstitüsü (1961), Yahya Kemal (1962), Sahnenin Dışındakiler (1973), Mahur Beste (1975), Aydaki Kadın (1987) şeklindedir" (Aksoy, 2005: 7). Tanpınar'ın edebi yönü farklı bir çizgidedir. Tanpınar'ın romanları da müzik, resim ve heykel gibi sanat dallarına yer vermiş ve yaza bu sanat dalları hakkındaki bilgilerini anlatmıştır. Ayrıca yazarın gözlem ve tasvir gücünün yoğun olduğu romanlarda psikolojik tahliller, bilinç akışı, iç monologlar, sosyolojik tahliller, imgeler, zaman ve mekân kullanımı ile şahıs tahlilleri de önemli yer tutmaktadır. Örneğin yazarın *Huzur* romanı yukarıda sayılan bütün inceleme alanları ve metotlarını bünyesinde barındıran bir romandır.

Huzur romanı, Tanpınar'ın 1949 yılında yayınlanan eseridir. Roman klasik roman incelemesinde ele alınan şahıs, vaka, mekân, zaman, üslup, bakış açısı ve anlatım tekniği gibi bütün unsurlara inceleme alanı oluşturan bir romandır. Dört bölümden oluşan roman üzerine bazı makale ve tezler hazırlanmıştır. Bu çalışma içerisinde yukarıda sayılan unsurlardan biri olan 'mekân' kavramın ve güzel sanatlarla olan ilişkisi incelenecektir. Türk edebiyatında roman incelemesinde önemli bir yere sahip olan mekân unsuru, *Huzur* romanı içerisinde farklı bir kurgu ile ele alınmıştır. Roman ve hikâye gibi türler içerisinde kullanılan mekân unsurunun incelenmesi için öncelikle bu metodun gerekli ilkeleri ve kullanım alanlarının saptanması ve roman içerisinde ele alınan mekân unsurunun doğru tahlil edilmesi gerekir. Bundan dolayı mekân unsurunun ana hatları ile incelenme şekilleri görülecektir. Daha sonra *Huzur* romanını tanıtıldıktan sonra asıl konuya geçilecektir.

1. Roman İncelemede Mekânın Kullanımı ve Sınırları

1.1. Mekân İnceleme Tekniği

Türk edebiyatında kaleme alınan roman ve hikâye türleri içerisinde mekân kullanımı önemli bir yer tutmaktadır. Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyet Dönemi'ne kadar bütün romanlarda mekân unsurunun değişkenlik gösterdiğini gözlemlenmektedir. Mütareke Dönemi'nde yani Milli edebiyat devrinde daha çok Anadolu'ya açılan ve Anadolu'yu kaleme alan romanlarda mekânın ev içinden çıkıp dışarıya yöneldiği görülür. Açık mekânların kullanımı daha fazla görülmektedir. Öte yandan ev romanı, mekân romanı, ev içi romanı şeklinde tanımlanan romanlarda mevcuttur. Bu şekilde farklılık gösteren mekân seçimleri inceleme esnasında araştırmacıların bazı sorulara maruz kalmasına yol açmıştır. Örneğin ev veya evin dışındaki alanların bir mekân olarak kullanımı veya roman içerisinde sürekli ele alınmasının nedeni nedir? Mekânın yapısı şahısların karakterlerinde ve psikolojilerinde etkili midir? Mekânın varlığı veya birçok mekânın kullanımı olayların yani vaka zincirinin ilerlemesinde etkili midir? Mekânın soyut olarak ele alınması veya dolaylı olarak bir mekân aktarımının söz konusu olması olaylar arasındaki belirsizliği tetikler mi? İki farklı mekân kullanımı zıtlığı, bölünmüşlüğü veya çatışmayı yansıtır mı? Bu şekilde roman incelemelerinde ele alınan sorular mekân sınırlarının genişliği hakkında bilgi verir. Bu soruların yanı sıra mekânın roman içinde tam anlamıyla saptanması da ayrı bir belirsizliktir. Çünkü romanın içindeki mekân unsuru alışık olunan mekân anlayışından farklı olarak ütöpik veya metafizik mekânlar olabilir.

Mesela mekân unsurunun incelendiği bir romanda bazen eseri yazan kişinin psikolojik kaygıları ve çevreye olan bakışı öne çıkabilir. Bilinçaltında yatan düşünceleri ve romanın şahısları üzerinden vermek istediği mesajları anlatabilir. Bu romanın bir disiplin veya birkaç disiplin altında incelenmesine olanak sağlar. Yani roman psikolojik, sosyolojik ve edebi şekilde incelenmiş olur. Buda romanın disiplinlerarasılık metodu ile ele alınmış olmasını sağlar. Ayrıca mekân unsuru, kahramanların üzerinde psikolojik, sosyolojik ve toplumsal olarak etkili olabilir. "Mekân, roman kişilerinin kişiliklerinin belirlenmesinde, dönemin ve roman kişilerinin kültürel ve ekonomik yapısını yansıtmada, yazarın sanattan beklentileriyle ve sanatsal gücüyle ilgili olarak kendisini belli eder. Aslında mekân, roman kişileri üzerinde fiziksel, toplumsal ve psikolojik olarak fazlasıyla etkilidir" (Kolcu, 2006: 23). Konuyu teşkil eden "mekân" unsuru bunları üstü kapalı bir şekilde yansıtır. Roman türü içerisindeki "mekân" unsuru bazen merkezi konumda olabilir. Bu da bu unsurun zaman, şahıs veya olay gibi unsurların ortaya çıkışı ile sonradan

romana kazandırılışını sağlamaktadır. Şöyle ki: Mekânın tabiatı şahsın hissiyatını etkileyebilir. "Mekân, eşyaların belirli bir düzen yani kompozisyon şeklinde yer aldığı, vak'a zincirlerine bağlı bulunan birey ve birey dışındaki tüm canlı ve cansız unsurların öncelikle fiziksel manada varlıklarını kuşatarak anlatının türü ve konusuna göre, bireyi bulunduğu zeminde ruhî manada paradoksal ya da paralel ilişki içine sokabilecek alandır" (Yetiş, 2007: 3).

Mekânın yapısı ve alanı bireyin psikolojik tahliline olanak sağlar. Mekânın psikoloji üzerindeki etkisi görüntü olarak da saptanabilir. Örneğin harap olmuş, yıkık, duvarları sökülmüş, bakımsız ve öteki mekânlardan uzak olan ile normalin dışındaki mekânlarda yaşayan insanların gizemli veya korkunç olduğu düşünülür. Bu insanlar ya yalnız yaşar ya da öteki insanlardan farklı bir mizaca sahiptir. Aynı şekilde bakımlı, görüntüsü iyi, canlı renk tonlarını içinde barındıran ve ferah görünümlü evlerde yaşayan insanları ise biraz daha güvenilir ve normal görülür. Buda gösterir ki mekân unsuru kişinin tanımı, hareketleri ve anlaşılmasında etkin rol oynar. İnsan mekândan bağımsız değildir.

Artık zevk olsun diye, tasvir için tasvir etmiyoruz. İnsanın içinde yaşadığı çevreden ayrılamayacağını, elbisesi, evi, şehri, vilayeti ile tamamlandığını kabul ediyoruz. Artık bugün çok ilerlemiş olan psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji bilimleri de açık seçik göstermektedir ki insan çevrenin dışında değil, dış çevrenin içinde ve sürekli olarak etkisi altındadır (Kavcar, 1994: 59).

Roman incelemesinde mekân unsurunun ele alınmasının önemi kişinin ilk olarak küçük dünyasının ele alınması olarak değerlendirilebilir. Yani bu işlem kişinin 'micro kozmos'unun (Küçük evren) tanımlanabilmesi içindir. Bachelard "Çünkü evimiz bizim dünya köşemizdir. Bizim- sık sık yinelenildiği gibi ilk evrenimizdir. Ev, gerçek bir kozmostur. Sözcüğü tüm anlamlarıyla kapsayan bir kozmos. İçtenlikle bakıldığında en yalın ev bile güzel değil midir?" şeklinde bir ifade kullanır (Bachelard, 1996: 32). Şahısların tahlil edilmesi veya vakaların ilerlemesi için roman içindeki küçük evrenin yani mekânın işlevinin bilinmesi gerekmektedir. Çünkü mekânların karakterleri şahısların karakterleri hakkında bilgi vermektedir.

Roman içerisinde mekân unsurunu irdelemek romanın hangi tema ile yazıldığını aktarmaktadır. Örneğin bir korku ögesi olarak mekân ele alınmış ise bu roman gotik izler taşıyor demektir. Çünkü gotik türünde en önemli öge mekândır. Korkunun asıl sahnesi ve vakaların gelişim sahası mekândır. Bir mekân, görüntüsü ve muhtevası ile roman içinde işlenecek olan meseleyi bir izlek gibi baştan okuyucuya sezdirebilir. Bilindiği gibi izlekler romanların başından beri bazen bir nesne bazen de bir düşünce olarak kendini gösterir. Bu

izlekler roman içinde olacak olaylar veya kahramanlar hakkında bir bilgi verme mekanizmasıdır. Mekânlar da tıpkı izlekler gibi bazen daha romanın başından bilgi verebilir. Mekânın dekoru, yapısı ve tasviri roman içinde hâkim olan edebi akımı da yansıtmaya imkânına sahiptir. Mesela bir mekânın tasvir edilişi o roman içinde realizm, natüralizm veya başka bir akımın olup olmadığı ya da hangi akımın bu roman içinde etkili olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı roman içinde mekânın tasvir edilişi önemlidir.

Mekânın teknik açıdan romanda kullanılışı eser içinde bazen farklı problemlere neden olmaktadır. Bir mekânın roman içinde vakıayı oluşturmak için kullanılışı farklı mekânların ortaya çıkmasına olanak sağlayabilir. Bu da roman içinde birçok mekânın oluşmasına imkân verir. Birçok mekânın vakıayı sağlamak için romanda ortaya çıkması tahlil edilmesinde bazı zorluklar ortaya koyar. Mesela birçok mekânın oluşu bazen roman içindeki ana karakterin farklı ruh hallerini veya kişisel özelliklerini okuyucuya göstermek için önemlidir. Bu romandaki karakterlerin, olayların veya entrikaların analizi için bir yardım sağlayabilir. Ama sadece kahramanın farklı özelliklerini göstermek için farklı mekânların bilinçsizce kullanılması orijinalikten uzak bir eser meydana getirme şeklinde anlaşılabilir. Romanın içindeki mekân algısı farklı olarak kategorilere ayrılabilir. Genel tanımlarda somut mekân ve soyut mekân şeklinde ifadeler kullanılır. Somut mekân romanlar da genelde sıkça görülür ve açık mekân olarak da ifade edilir. Narlı'ya göre: "açık mekân (ülke, bölge, deniz, şehir, dağ, park v.s.) vaka parçalarının yaşandığı diğer mekânları kapsayıcı özelliğe sahiptir. Kapalı mekânlar (ev, oda, hastane, fabrika vs.) bazı şahısların içinde yaşadıkları diğer şahısların giremedikleri "kapsanan" mekânlardır" şeklinde bir ifade vardır (Narlı, 2002: 100). Aşağıdaki tabloda bunun bazı örnekleri verilmiştir.

Tablo 1: Ana Hatlarıyla Mekân Tasnifi*

Somut	Soyut
Kapalı	Açık
İç	Dış
Bilinen /Görülen	Bilinmeyen/ Görülmeyen

Bu kategori içerisindeki isimler mekân incelemeleri esnasında kullanılan adlandırmalardır. Romanlardaki mekân unsuru yukarıda sıralanan

* Tabloda mekân tasnifinin daha somut şekilde ele alınması için karşılıklı bir şekilde tasnif yapılmıştır. Bu tasnif zıtlık üzerinden ilerlemektedir.

kategorilerden birine dâhil olabilir. Bu inceleyen açısından somut kanıtlarla gösterileceği gibi bazen roman içindeki bazı ipuçları ile anlaşılır.

(...) yazarın, roman kahramanının ya da diğer yan figürlerin kendi düşüncelerinde oluşturdukları, hayallerini kurdukları, özledikleri, fakat gerçek hayatta aslında mevcut olmayan, tamamen farazi, kurmaca mekânlardır. Roman kahramanı kafasında fantastik, gizem dolu bir dünya yaratır ve bu dünyanın içinde yaşamaya başlar. Bu mekânlar düşünsel mekânlar olarak da adlandırılabilir" şeklinde bir tanım vardır (Balcı, 2012: 37).

2. Huzur Romanı

Huzur romanı, Tanpınar'ın dört bölüm ve bu bölümler içerisinde alt bölümlerin oluşumu ile ele aldığı bir eserdir. Roman yirmi dört saat içerisinde yaşanmaktadır. "*Huzur* bir Ağustos sabahı, İkinci Dünya Savaşı'nın ilanından hemen hemen yirmi dört saat önce başlar ve dördüncü bölümde, yirmi dört saat kadar sonra savaş ilan edilirken biter. İkinci ve üçüncü bölümler bir geriye dönüşle son bir yılı anlatır. Bu arada, birinci ve dördüncü bölümlerde de geriye gidişler vardır" (Moran, 2000: 207-208). *Huzur* romanının ilk bölümü "İhsan" adını taşımaktadır. Bu bölümde olayların ilk geçtiği yer Mümtaz'ın amcaoğlu olan İhsan'ın evidir. İhsan bu bölümde hasta olarak anlatılmıştır. İhsan'ın eşi Macide, İhsan'ın annesi ve kızı bölüm içerisinde okuyucuya aktarılır. Daha sonra Mümtaz'ın bu verilen kişilerle arasındaki ilişkiler ve Mümtaz'ın onlar hakkındaki görüşleri belirtilmektedir. Mümtaz yengesinin isteği üzerine kiracılarından kirayı almak üzere evden dışarı çıkar. Bu dışarıya çıkma esnasında yazar geçmişte bir yolculuk yaparak Mümtaz'ın çocukluğunu anlatmaya başlar. Mümtaz'ın bir gece babasının savaşta öldürülmesinden dolayı annesi ile birlikte yaşadığı şehri terk edip Antalya'ya gidişini anlatmaktadır. Burada Mümtaz'ın annesinin ölümünden İstanbul'a amcasının oğlu olan İhsan'ın yanına gelişine kadarki zaman içerisinde yaşananlar anlatılmaktadır. Mümtaz'ın kirayı almak için ikinci defa evden çıkışı ise başka bir ana geçişini anlatmaktadır. Bu defa yazar Mümtaz'ın asıl hayat hikâyesine geçiş yapar.

Huzur romanının ikinci bölümü bu hayat hikâyesinin asıl başlangıç noktasıdır. Bu bölüm "Nuran" adını taşımaktadır. Yazar burada sıçramalı zamanı yani helezonik zamanı kullanarak Mümtaz'ın yakın tarihte yaşadığı olayları anlatmaktadır. Bu bölüm romanın en geniş kısmını kapsamaktadır. Olaylar bu bölümde daha karışık ve şahıs kadrosu daha geniş olarak ele alınmıştır. Bu bölümde olaylar ve şahıslar gibi mekânlar da çeşitlilik göstermektedir. Mümtaz'ın ruh hali Nuran'ı gördükten sonra değişmiştir. Artık sürekli onu düşünmektedir. Bulunduğu ortam, eşya, olay ve değişiklikleri hep

Nuran ile kıyaslamaktadır. Roman içinde yaşadığı olaylardan ve serzenişlerinden dolayı Mümtaz, zayıf bir karakter olarak karşımıza çıkar. Nuran ise kabullenme ve realist hareket etmesinden dolayı güçlü bir kadındır.

Bu bölümde Nuran ile Mümtaz'ın gizli aşkları, gezmeleri, buluştukları mekânlar, hayalleri, ihtirasları, bunalımları ve yüzleşmeleri aktarılır. Etraftan aldıkları baskıdan dolayı Mümtaz ile Nuran ani bir şekilde evlenme kararı alırlar ve bu konuyu halletmesi için İhsan'dan yardım isterler. Romanın üçüncü bölümü "Suat" ismini taşır. Bu bölümde evlilik arifesinde olan Mümtaz ile Nuran, Suat'ın Nuran'ın aşkından dolayı intihar etmesi ile büyük bir sarsıntı yaşarlar. Suat'ın intihar etmesinden kendini sorumlu tutan Nuran, Mümtaz'dan ayrılma kararı alır ve İstanbul'dan ayrılır. Bu ayrılık ve Suat'ın intihar etmesi ise Mümtaz'da büyük bir bunalım ve ruhî münakaşanın yaşanmasına neden olur. Romanın son bölümü "Mümtaz" adını taşımaktadır. Bu bölümde Suat'ın intihar etmesinden etkilenen Mümtaz, sürekli Suat'ın ruhu ile münakaşa halindedir. Burada yazar romanın başlangıç noktasına döner. İhsan'ın hastalığından dolayı kiralari toplamaya giden Mümtaz, bu defa onun için doktor aramaya çıkar. Doktor ile İhsan'ın evine gelen Mümtaz, evin içinde bir köşede hareket etmeden oturur. Radyodan gelen sesler ile roman sona erer. Roman İhsan'ın evinde başlar ve İhsan'ın evinde biter.

3. Huzursuzluğun Mekânı: *Huzur*

Huzur romanı mekân kullanımı açısından önemli izlenimler bırakan bir eserdir. Roman içerisinde mekân kullanımı çeşitlilik göstermektedir. Roman içinde genel olarak kullanılan mekânların hemen hemen hepsinde bir karamsarlık, çatışma, bunalım, bekleyiş ve yüzleşme söz konusudur. Mekânlar içerisinde Mümtaz'ın kurduğu muhayyile ile ideal bir mekânın oluştuğu da görülmektedir. Mekânların roman içinde çeşitlilik göstermesi Mümtaz'ın farklı ruh hallerinin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Her farklı mekân kullanımı farklı psikolojik tahlillerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu yönü ile Mümtaz karakteri üzerinden mekân- insan birleşimi bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekânın kendine has karakteri ile insanın düşünce yapısının ortak bir payda da birleşmesi ortaya farklı izleklerin çıkmasına neden olmuştur. Bu izlekler ise genel olarak huzursuzluk imgesi etrafında şekillenmiştir.

Huzur romanı genel yapısı itibari ile bir atlas görevini üstlenir. Çünkü roman içinde mekân sadece bir ev değil âdeta bütün İstanbul'dur. İstanbul'un Şehzadebaşı, Taksim, Emirgân, Bebek, Eminönü, Beyoğlu, Adalar ve Şişhane gibi bütün ilçeleri içerisinde okuyucu gezdirilmiştir. İstanbul'un caddeleri, sokakları, çarşıları, yalıları, kahveleri, mimarî yapısı, tarihi eserleri, kültürü gibi her şey roman içinde yer yer verilmiştir.

Toplumun mekân üzerindeki etkisi sadece edebiyat alanında değil farklı sosyal disiplinlerde de önem arz etmektedir. "Şehir portreleri ve mekân incelemelerinin edebiyat, sosyal tarih, kültür tarihi ve sosyoloji gibi sahalardan açısından şüphesiz büyük önemi vardır" (Doğanay, 2006: 96). *Huzur* romanındaki mekânlar: Adile Hanım'ın evi, Tefik Bey'in evi, Nuran'ın Kandilli'deki evi, İhsan'ın evi, Mümtaz'ın Emirgan'daki evi, Mümtaz'ın Taksim'deki evi, Mümtaz'ın küçükken gittiği kayalıklar, Mümtaz'ın küçükken kaldığı han, meyhane, kahvehane, çarşı, Nuran ile Mümtaz'ın Üsküdar'daki gezdiği yerler, Boğaz gezintileri, iskele, Kandilli'deki gezdikleri yerler, Nuran'ın evinin bahçesi, Mümtaz'ın evinin bahçesi, hastahane odası, doktorun evi, kiracının dükkânı şeklinde bir bölümü görülmektedir.

Huzur romanı içinde ilk mekân İhsan'ın evidir. Ev içinde yaşayan kişiler kendine has karakterleri ile tanıtılmıştır. Küçük yaşta bu eve gelen Mümtaz, evin üst katında bir odaya yerleştirilmiştir. Zamanla İhsan'ın evlenmesi ve Macide'nin eve gelmesi ile Mümtaz'da bazı değişiklikler yaşanmıştır. Macide'den ilgi gören Mümtaz artık bu evi benimsemiştir. Roman içinde bu ruh değişimi şu şekilde aktarılır:

İnsanın sevdiği bir ev olunca kendisine mahsus bir hayatı da olur. O zamana kadar S...'deki son gecede kendisi için her şeyin bittiği, hayatın dışında çok hususi bir talihle, herkesten ayrı olarak yaşadığını sanan Mümtaz, birdenbire kendisini yeni bir hayatın içinde buldu. Etrafında bir hayat vardı ve o, bu hayatın bir parçasıydı (Tanpınar, 1995: 34).

İhsan'ın evi, romanın içinde felsefi tartışmaların yaşandığı ve Mümtaz'ın düşünce yapısının oluştuğu yerdir. Mümtaz'ın dünya görüşü, felsefi düşünceleri, edebi zevki ve gerçeklerle yüzleşme mekânı İhsan'ın evi olmuştur. Kendi evinde ferdi bir ıstırap yaşayan Mümtaz, İhsan'ın evinde bazen toplumsal bazen de evrensel ıstıraplara maruz kalmıştır.

Roman içinde en önemli mekân olarak Mümtaz'ın Emirgan'daki evi gösterilmelidir. Çünkü Mümtaz'ın evi ihtirasların, hayallerin, bekleyişlerin, serzenişlerin ve en önemlisi huzursuzluğun mekânıdır. Bu ev içerisinde her defasında Mümtaz'ın farklı kişilikleri görülmektedir. Bu ev, Nuran ile buluştukları ve hülyalarını kurdukları istikbalin bir parçasıdır. Mümtaz'ın bir diğer mekânı Taksim'deki apartman dairesidir. Bu mekân sabırlı bekleyişlerin ve zamanın yardımcı bir unsurudur. Adile Hanım'ın evi bir kaçışın, Tefik Bey'in evi olumsuzluklarla yüzleşmenin, Nuran'ın evi ise arafta kalmanın sembolü gibi roman içinde verilmektedir. Suat'ın intihar ettiği Mümtaz'ın evi ise sonun haberciliğini yapan mekân olarak tekrar görülmektedir.

Huzur romanı içinde mekânlar genel olarak ilk anlatıldığında huzursuz bir karakter sergiler. Mümtaz ile Nuran'ın buluştuğu mekânlar genel olarak mutluluğu ve aşkı simgelese de en küçük olumsuzlukta yerini huzursuzluğa bırakmaktadır. Romanın genelinde kapalı mekânların bir iki istisna dışında olumsuz, açık mekânların ise Mümtaz'ın Nuran ile birlikte olduğu zamanlarda olumlu olduğu görülmektedir.

Roman içinde zamana paralel olarak mekânın da sabit olmadığı görülmektedir. Bazen mekân kendi içinde başka bir mekân olabilir. Bunun yanında mekân içinde belirsiz bir mekânın oluşumu da söz konusudur. Bundan ötürü mekân ile mekânsızlık ve bilinç ile bilinçsizlik roman içinde bazen yan yanadır. Roman içinde her mekânın bir duyguyu veya kronolojik ilerleme içerisinde bir adımı temsil ettiği görülmektedir. Bu mekânların ayrı ayrı ele alınması ve temsil ettiği düşüncelerin saptanması konu açısından daha belirleyici olacaktır.

3.1. Aşk-İhtiras ve Hayal Üçgeninin Kesişim Noktası: Açık Mekânlar

Huzur romanı içerisinde açık mekân kullanımının fazla olduğu görülmektedir. Açık mekânlar genel olarak evlerin bahçeleri, İstanbul içindeki tarihi yerler, boğaz gezileri, kayıkla gezilen yerler ve ara sokaklar şeklinde sıralanmaktadır. Tabiat ve doğanın birer açık mekân olarak kullanılması roman incelemelerinde sıkça görülen bir yöntemdir. "Doğanın insanın arzularının veya hislerinin ifadesi olmakla birlikte özellikle "aşk" ın oluşumu veya gelişimi için uygun zemin oluşturduğu yaygın ve eski bir görüştür. Tüm dönemlerde yazarlar, tabiatın bu anlamda faydalanmışlardır" (Akdeniz, 2012: 13).

Mümtaz ile Nuran'ın ilk karşılaştıkları yer bir vapur yolculuğudur. Bu vapur yolculuğunda Nuran'ı gören Mümtaz, farklı bir duygu yaşamıştır. Çünkü burası Nuran'a âşık olduğu ilk yerdir. Açık mekân kullanımı açısından romanda ilk yer vapur yolculuğudur. Boğaz turları ve kayık safaları roman içinde önemli bir yere sahiptir.

Su birikintileri ve su üzerinde yapılan geziler Mümtaz'a farklı ruh hallerini yaşatmıştır. Konu hakkında şöyle bir söylem vardır.

Doğduğu günden beri içinde yaşadığı toplumla gizli bir anlaşma imzalamış olan insanın arzu ve iştirak etmek istemesinin temelinde iletişimde bulunmak ihtiyacı yatar. Bu ilişkiler şebekesindeki tıkanıklık, niceliksel ve niteliksel bakımdan çatışmalara yol açar. Böylece buldukları yerde huzursuz olan ve o mekândan uzaklaşmak isteyen birey, iç dünyasında kurduğu hayaller aracılığıyla arzuladığı yere gitme emelini yerine getirmeye çalışacaktır (Karabulut ve Dağ, 2017: 138).

Küçükken annesi ile gittiği Akdeniz kıyılarında Mümtaz bir kayalığa gitmiş ve orada su birikintileri ile farklı ruh hallerine bürünmüştür. Roman içinde de Nuran ile Mümtaz'ın gezmeleri özellikle boğaz turları bu farklı ruh hallerini tekrar yansıtır. Romanda bu konu ile ilgili şöyle bir söylem söz konusudur "Çünkü suyun sesi, aşkın, ihtirasın sesinden kuvvetlidir. Karanlıkta su sesi insanın içindeki ölüm mayasının dilini konuşur" (Tanpınar, 1995: 28).

Açık mekânlar roman içinde bazen kaçış izleklerinin oluşumu için kullanılmıştır. Gözlerden uzak kalmak için Nuran ile Mümtaz genelde Mümtaz'ın evi dışında gezmeleri yani açık mekânları tercih etmişlerdir. Nuran ile Mümtaz'ın ilk buluşmaları da Nuran'ın evinden biraz uzakta bir bahçede olmuştur. Bu bahçe içerisinde ilk aşklarını yaşayan Mümtaz ve Nuran, İstanbul sokaklarında yaptıkları gezmelerle her geçen gün birbirlerine daha da bağlanmışlardır. Bu gezintiler Mümtaz'ı daha derin düşüncelere daldırmıştır. Roman içinde geçen şu bölümde "Nuran Emirgân'a gelmediği günlerde ya iskelede yahut Kanlıca'da buluşuyorlar kayıkla boğazda geziyorlar, plajlara gidiyor bazen Çamlıca'ya kadar uzanıyorlardı. Mümtaz bu gezintilerden daima dolgun dönüyordu" şeklinde aktarılır (Tanpınar, 1995: 151).

Mümtaz ile Nuran'ın gezmeleri sadece boğaz ve İstanbul sokakları ile sınırlı kalmamıştır. Mümtaz ve Nuran İstanbul'un tarihi mekânlarını da gezmiş ve burada kendi zevklerinin yansımalarını bulmuşlardır. Tarihi mekân kullanımı roman içinde dikkat çeken başka bir ayrıntıdır. Kapalı mekânlar içinde incelenmesi gereken tarihi yapılar burada dış cephesinin değerlendirilmesi ve açık havada izlenilmesi hususunda açık mekânlar içinde değerlendirilmiştir. Öte yandan içyapısının özellikleri kapalı mekân başlığı altında değerlendirilecektir. Roman içinde açık mekân olarak kullanılan tarihi yapıtları gezme hevesi ile Mümtaz ve Nuran'da mekânların farklı sembollere dönüşmesi görülmektedir.

Bir gün beraberce Üsküdar'ı gezdiler. İlk önce vapuru iskelede beklememek için Mihrimâh Camii'ni dolaştılar, sonra III. Ahmed'in annesinin camiine girdiler. Türbeyi küçük, bir meyva içi gibi döşeli camii Nuran pek beğendi. Vapuru çoktan kaçırmışlardı. Onun için bir araba ile Atik Valdeye, oradan Orta Valdeye gittiler. Garip bir tesadüfle Üsküdar'ın bu dört büyük camii aşka, güzelliğe yahut hiç olmazsa annelik duygusuna ithaf edilmişti (Tanpınar, 1995: 152).

Bu simgesel bir benzetmedir. Tarihî yapıtların sembolleştirilmesi görülür.

Mümtaz ile Nuran bazen hayal kuruyor, aşk yaşıyor bazen de gerçeklerle yüzleşiyordu. Bu ikilem arasında gidip gelmeler mekânlar arası geçişi ve çeşitliliği sağlamaktadır. Roman içinde bazen kaideler bozulup kapalı

mekânların görevini açık mekânlar açık mekânların görevini kapalı mekânlar üstlenmiştir.

Mümtaz ve Nuran yaptığı gezmeler esnasında aşk ve ihtirastan çıkıp karşılıklı güven sorunu yaşamaya başlamaktadır. Mümtaz'ın Nuran'dan küçük olması Nuran'ı endişeye, Mümtaz'ı ise kendini yeterli görmeyen bir korkuya salmıştır. Gezmeleri esnasında bu duygular karşılıklı sorular ve hareketlerle ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu sorgulamalar genellikle kapalı mekânlarda olurken bir iki defa açık mekânlarda da görülmüştür.

Roman içinde ilk bölümlerde açık mekânlar kötü bir şekilde tasvir edilmeye başlanmıştır. Bu düşünceler Mümtaz üzerinden aktarılır. "Sefil perişan mahalleler, yorgunluktan yüzünde bir insan çehresini andıran eski evler arasından geçiyordu. Etrafında bir yığın perişan ve hasta yüzlü insan vardı" (Tanpınar, 1995: 18). Yukarıdaki söylemlerde insana has özellikler evler ve mahallelere verilmiştir. Burada kahramanın sokağı yorumlaması görülmektedir. Bu açık mekânların tasvir edilişi daha çok Mümtaz'ın o anki ruh halinin bir yansıması ile gerçekleşmiştir. Bu yansımalar romanın ilerleyen bölümlerinde sık sık öne çıkmaktadır. Mekânı bazen kötü ruh halinin yansıması ile olumsuzluklarla anlatan Mümtaz, bazen de Nuran'ın yanında oluşunun verdiği mutluluk ve kurduğu muhayyile sayesinde güzel ya da farklı tasvir etmeye başlamaktadır. Yazar da bu tasvir hareketine kendi görüşlerini yansıtmıştır.

Üsküdar'dan sonra gecenin tam saltanatı başladı. Tepelerde keskin sokak fenerlerinin hudutlandığı büyük ev kitleleri, aralarındaki karanlık uçurumlarıyla olduklarından daha haşin, daha esrarlı ve hayali görünüyorlardı. İskele meydanları daha geniş bir hayat vadeden ışıklarıyla bu âhengi kırıyorlardı. Hemen her penceresi aydınlık, çok eski bir yalı, uzun zaman suda kalmış, bütün kesafetini kaybetmiş bir cisim gibi önlerinden geçti (Tanpınar, 1995: 106).

Açık mekânların kullanımı Mümtaz'ın Nuran ile buluşmasından sonra ayrıldığı anda daha çok hayal kurmasına neden olan unsurlardır. Çünkü Mümtaz roman içinde genel olarak gezinti veya bir seyir esnasında hayal kurmağa çalışmıştır. Bunu en çok sokaklarda yapmıştır. "Sokak, birinci halkada temel unsur durumundadır. Mümtaz sokağa çıkınca görür, düşünür, etkilenir. Sokak sıkıntıdır, sokak hayatın sefil cephesidir" (Törenek, 2009: 82). Kapalı mekânlarda ise daha çok farklı karakterlerin yüzleşme ve isteklerin ikame edilişi görülmektedir. Roman içindeki açık mekânlar kategorize edilecekse şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2: Huzur Romanında Soyut Mekânların Dağılımı*

Vapur Seyahatleri	Akdeniz'deki Kayalıklar
Kayık Gezileri	Tarihi Mekân Gezintileri
Evlerin Bahçeleri	İskele
İstanbul Caddeleri/ Sokakları	İstanbul Boğazı

3.2. Bunalım ve Yüzleşmelerin Oluşum Mekanizmaları: Kapalı Mekânlar

Huzur romanı içerisinde olayların büyük bir bölümü Mümtaz'ın evi, Nuran'ın evi ve İhsan'ın evinde geçmektedir. Bunun yanı sıra kahvehane, Kapalı Çarşı, meyhane, hastane odası ve İstanbul Üniversitesi 'de roman içinde geçen öteki kapalı mekânlardır. Ama roman içinde kapalı mekân olarak en çok kullanılan yer evdir. Roman içinde ev farklı bir imgeye sahiptir. Düşünceler sistemi oluşturan bu küçük mekanizmalar, bazen bir sembol bazen de sevgi yumağı haline gelmektedir. Mümtaz roman içinde en çok kendi evinde bunalım yaşamış ve yalnız kalmıştır. Nuran ile evde buluşmaları da roman içinde sık sık görülmüştür. Mümtaz ile Nuran, Mümtaz'ın Emirgân'daki evinde buluşmaktadır. Bu evin her köşesi bir imge veya bir sembol ile özdeşleştirilmiştir.

İhsan'ın hastalığından dolayı evine sık sık gidemeyen Mümtaz, Nuran ile yaşadığı olumsuzluklarda bu evi hep aramıştır.

Şimdi şu vapurlardan birine atlayabilse, Boğaz'a gidebilseydi. Bir ay vardı ki evinde yatmamıştı. Emirgân'ın arka taraflarında bu ev, eski medreselerin avlusunu andıran kapalı bahçesiyle, Kandilli'den Beykoz'a kadar bütün manzarayı kavrayan balkonuyla gözünde canlandı. Bahçe gündüz güneşle arı ve böcek sesleriyle dolu olurdu. Birkaç meyve ağacı, bir ceviz kapısının önündeki kestane, kenarlarda adını bilmediği bir yığın çiçek vardı; iç kapı vaktiyle, limonluk olan dar, camlı bir koridora açılırdı. Ondan sonra o kadar serin olan taşlık gelirdi. Burada geniş orta masası, küçük içki dolabı, büyük bir sedir vardı. Merdiven genişti. Bazen iki yastık atarak Nuran'la orada otururlardı. Fakat genç kadın daha ziyade yukarı katı, büyük balkonu, Beykoz'a kadar bütün manzarayı kavrayan sofayı severdi (Tanpınar, 1995: 62-63).

* Tabloda roman içerisinde kronolojik sıralama esas alınmadan soyut mekânların bir tasnifi yapılmıştır.

Basit bir tasvirle anlatılan bu ev Nuran için önemli bir mekândır. Nuran bu evde bazen Mümtaz'ı bekler bazen de Mümtaz'la olduğu zamanlarda bu ev içinde evli olarak geçireceği günleri düşünmüştür. Bu onların gizli sığınağı ve hayallerinin merkezidir.

Nuran halk kültürünü iyi bilen bir kadındır. Mümtaz ile gezdiği yerleri değerlendirmesi veya mekânları farklı unsurlarla özdeşleştirmesi onun bu özelliğinden dolayıdır. Çünkü Nuran güçlü, bilgili ve dikkat çeken bir karakterdir. Mümtaz, Nuran gibi bilgili ve kültürlüdür. Onun bu yönü İhsan'ın sayesinde gelişmiştir. Kültür birikimine sahip olan Mümtaz ve Nuran'da mekân farklı birer görünüm sağlar. "Mekân, insana hatırlattıklarıyla yaşar. Anılar magmasından kopup gelen sese kulak vermesini sağlar. Kahramanın içindeki sıla, sevda özlemini ateşleyen mekân, geçmişle kurduğu bağ sayesinde kahramanına yeni yaşam alanları sunar" (Uysal, 2016: 41). Nuran ile Mümtaz'da mekânı geçmişle bağ kurarak ele alır. Onlar geçmişin kültürünü bu gün içinde yaşamaya çalışırlar.

Roman içinde Nuran'ın evi birer yüzleşme sahası gibidir. Müzik şölenleri, büyük yemek sofraları, değişik meziyetlere sahip olan misafirler ve eski kültürün mazisinde yaşayan insanların birleşim sahasıdır. Bu zorluklar sahası içinde Mümtaz çok zor sınavlardan geçmektedir. Mümtaz, Nuran'ın evine geldiği zaman kendini bir sorgulama ve karşısındaki kişilerin hareketlerini yorumlama girişimine girmektedir. Bütün bu olumsuzluklarla birlikte Nuran'ın kızı Fatma, Mümtaz'ın işini zorlaştıran başka bir etkidir. Nuran'dan hoşlanan Suat ve Yaşar da Mümtaz için bir engel teşkil etmektedir. Bütün bunlara rağmen Nuran'ın dayısı Tefik Bey, Mümtaz'ı rahatlatan bir kişilik olarak öne çıkmaktadır. Nuran'ın evinde oluşan bu yüzleşme ve bunalım duygusu bir diğer mekân olan Adile Hanım'ın evinde de devam etmektedir. Bu mekânlar adeta ayrılığın ve engellerin birleşme sahası gibidir. Yaşar'ın kıskançlıkları, Suat'ın iğnelemeleri ve Adile Hanım'ın Mümtaz ile Nuran arasındaki ilişkiye dâhil olma isteği Mümtaz ve Nuran'da bir tedirginlik yaratmıştır. Burada mekânlar kişiler gibi bir birey halini almıştır. Şahısların vasıfları evlerin yapısına bürünmüştür. "Mekân vakanın kahramanlarından biri haline gelir" (Aktaş, 2005: 131). Bütün bunlara rağmen Nuran'ın evine ilk defa gelen Mümtaz, bu evin Nuran ile tanışmadan evvel varlığına tesadüf etmemiş olmasına içlerlenmektedir. "Mümtaz Nuran'ın evinde ve Tefik Beyle geçireceği bu geceye kaç günden beri hazırlanmıştı. Kandilli'den taşınmadan evvel Nuran'ın içinde yaşadığı bu evin, onu tanımadan evvelki günlerini bir kere daha kendisine vereceğini sanıyordu. Çünkü bu hülya adamı birkaç türlü yaşamasını biliyor ve seviyordu" (Tanpınar, 1995: 193).

Mümtaz Nuran'dan ayrı kaldığı her anı mekân ile yani kendini evine kapatarak geçirmeye çalışmıştır. Nuran'dan ayrılışı veya Nuran'ı beklediği günler hep evde bir öteki ben ile yüzleşme şeklinde geçmektedir. Kendini sürekli sorgulamış ve muhayyilesinde farklı kurgular yaratmıştır. Roman içinde bu şu şekilde aktarılır:

(...) Bu yüzden Mümtaz'ın günleri iki oda ile bir holün arasında tek başına beklemekle geçiyordu. (...) Bu hakiki bir azaptı. Nuran'ın vadedtiği saate kadar çalışmak, bir şeylerle oyalanmak kabildi. Fakat kararlaştırılan saat yaklaştıkça beklemek denen şey, insanın o kapı eşiğinde, zilde ve saatte parça parça ve sadece helecan yaşayışı başlardı (Tanpınar, 1995: 279).

Bu ev Mümtaz'ın ikinci dünyasıdır. Burada gerçek Mümtaz'ın kendini bulma problemi yaşadığı görülür. Karşı cinsten beklentileri veya karşı cinsin Mümtaz'dan beklentileri ile kendine yetme ya da kendini yeterli görme problemi, ev unsurunun içinde bir sorgu izleğinin oluşmasına olanak sağlamaktadır. Bu sorgulama ve bekleyiş nöbetleri aynı şekilde İhsan'ın evinde de devam etmektedir.

Bazen manzaraya bazen de eşyaya dalarak Nuran'ı düşünen Mümtaz, İhsan'ın hastalığından duyduğu üzüntüyü de muhayyilesinde bir mukayese yaparak tartmıştır. Roman içinde İhsan'ın hastalığı Mümtaz tarafından ev ve eşya ile birleştirilerek verilmektedir.

Bu hasta odası ışığı da garipti; sanki her şeyi kendisine mahsus bir işaretle gösteriyor, burada şu ve şu ötede şu ve şunlar var diye ısrarla sayıyordu. (...) Fakat bu konuşma, Mümtaz'a göre her şeyde biraz vardı. Yatak, hasta ile beraber kabarmış, onun ıstırabını benimsemişti. Perdeler, gardrobun aynası odanın sessizliği; gittikçe hızını artıran saat sesi her şey bu otuz dokuzla kırkın arasının ne acaip, korkunç bir dehliz, malumdan meçhule, adetten sifira, şuurdan atalete geçen, nasıl çetin bir yol olduğunu gösteriyordu (Tanpınar, 1995: 223).

Nuran ile Mümtaz'ın gezmelerinden sonra Emirgân'da bulunan eve gelmeleri ve Nuran'ın bu evdeki duvarlar vasıtası ile kendi benliğini aynada görmeye çalışması eşyanın evden sonra insan psikolojisindeki etkisini göstermektedir. Roman içinde eşya üzerinden anlatılan benzetmeler ve düşünceler önem arz etmektedir. Çünkü eşya, mekânın bir parçasıdır. Bu yönü ile değerlendirildiğinde mekân tasnifi içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Roman içinde önemli olan bir diğer bölüm Suat'ın kendini intihar ettiği Mümtaz'ın evidir. Nuran ile aniden evlenme kararı alan Mümtaz, gözlerden uzak olmak için Nuran ile İstanbul'dan ayrılırlar. Daha sonra evlenmek için Nuran ile kendi evine gelmesi üzerine Suat'ın intihar etmiş olduğunu

görmektedir. Bu olay Mümtaz ile Nuran'ın sonunu getirdiği gibi romanın bitmesine de neden olmuştur. Mümtaz'ın muhayyilesinde ve dimağında Nuran ile geldiği bu ev ve Suat'ın intihar edişi sürekli dolaşmaktadır. Bu ev ve olay Mümtaz'da bir bunalımın yaşanmasına ve roman sonunda belirsiz olan bir akıbete sürüklenmesine neden olmuştur. Ev burada ideal olandan çıkıp bir distopik/kötü tasavvur edilen mekân olmuştur. Yani Mümtaz'ın muhayyilesinde kurguladığı kötü ve yaşanılmaz olan âlemdir.

Roman içinde geçen başka kapalı mekânlar da vardır. Bu mekânlar da tıpkı ev unsuru gibi genel olarak kahramanın psikolojisini ele alan ve çoğunlukla bunalımların yaşandığı yerlerdir. Bu kapalı mekânlar ele alınacak olursa şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3: Huzur Romanında Kapalı Mekân Dağılımı*

Kapalı Mekânlar	İşlevleri
Meyhane	Bunalım/ Yüzleşme
Kahvehane	Sorgulama
Kapalı Çarşı	Hayal/ Geçmiş/ Gerçek
Dar'ül Fûnun/ İstanbul Üniversitesi	Edebî Zevk/ Felsefi Düşünce
Camiler	Birliktelik/ Mimari/ Estetik
Hastane Odası	İnanç Krizi
Han	Kaçış/ Belirsizlik

Roman içinde farklı bir kapalı mekân olarak "meyhane" görülmektedir. Roman içinde meyhaneler, Mümtaz'ın bunalım yaşadığı esnada gittiği yerlerdir. Burada Mümtaz Nuran ile ilgili yaşadığı olayları dimağında sorgulamaya çalışmaktadır. Bir yandan kurduğu hayaller bir yandan da yaşadığı olaylar karşısında gerçekle yüzleşmektedir. Meyhanenin kasveti ve kendine has karakteri içinde Mümtaz bu yüzleşme eylemini roman içinde birkaç defa yaşamaktadır.

Roman içinde bir diğer önemli mekân olarak "Kapalı Çarşı" görülmektedir. Roman içinde bazı işleri halletmek için dışarı çıkan Mümtaz, Kapalı Çarşı'ya uğramaktadır. Kapalı Çarşı içinde sahaflara giden kahraman,

* Tabloda romanda geçen kapalı mekânlar ve bu mekânların duygusal ve yapısal işlevleri gösterilmiştir. Burada kronolojik bir sıralama esas alınmamıştır.

burada farklı duyguları bir arada yaşamaktadır. Kapalı Çarşı, onun muhayyilesinde farklı anlamlar ve çağrışımlar dizgesine dönüşür. Satılan eşyalardan geçmişi yorumlamak ya da herhangi bir anıya dönmek kahramanın sıkça yaptığı bir şeydir. Kapalı Çarşı hem geçmişle bağ kurmak için hem de eşyanın anlamlandırılması için önemli bir mekândır. "Tarih, musiki özellikle Nuran zamanının önemli bir temasıdır. Bu nedenle geçilen çarşılardaki eşyalar ve göze çarpan görüntüler, sık sık geçmişle bağ kurulmasına, Nuran'la beraber yaşanan ve keşfedilen güzelliklerin hatırlanmasına imkân verir" (Törenek, 2009: 83).

Huzur romanı içerisinde tartışmaların odak noktasını oluşturan bir diğer yer "kahvehane" dir. Kahvehane roman içinde Mümtaz'ın arkadaşları ile birlikte tartışmalar yaşadığı yerdir. Burada II. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasının nedenleri ve ülkenin içinde bulunduğu ortam tartışılmıştır. Kahvehane de yapılan sorgulamalar ile savaşın gerekliliği veya nedenselliği üzerinde durulmuştur. Bu mekânda Mümtaz genel olarak tartışmalara katılmıştır ancak muhayyilesinde Nuran vardır. Bir diğer aşama da ise Mümtaz beklemek için kahvehaneye girmiştir.

Romanın başında önemli bir mekân olarak karşımıza Mümtaz'ın küçükken gittiği "han" çıkmaktadır. Bu han, Mümtaz için çocukluğunun kötü bir anısı olarak aktarılmaktadır. Babasının ölümünden sonra annesi ile şehri terk etmek zorunda kalan Mümtaz, geceyi bir handa geçirmiştir. Bu handa kaçışın ilk deneyimini yaşayan Mümtaz, bir belirsizlik içinde etrafında cereyan eden olayları anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu han roman içinde bir anı olarak sadece bir defa görülmektedir.

Roman içinde birer defa görülen mekânlar için "hastane odası" ile "Dar'ül Fûnun" sayılabilir. İhsan'ın hocalık yaptığı üniversitede Mümtaz da okumaktadır. Mümtaz'ın fikri yapısının oluşması ile kişisel zevklerinin şekillenmesinde İhsan'ın ve bu üniversitenin önemi büyüktür. Suat'ın hasta olarak yattığı hastane odası da roman için önemlidir. Burada hastalığından dolayı ümitsiz kalan Suat, bazı inanç krizleri yaşamaktadır. Bu hastane odası bu krizlerin bir kısmının yaşandığı yerdir. Roman içinde son olarak önemli olan mekânlar arasında "camiler" gelmektedir. Camilerin geçmiş ile olan bağları mimarî yapısı ile anlatılmaktadır. Hem görüntü hem de içerik olarak ele alınan camiler Nuran ile Mümtaz'ın sürekli gezdiği yerlerdir. Bu mekânların varlığı, roman içinde Mümtaz ve Nuran'ın estetik zevklerini de yansıtmaktadır.

4. Huzur Romanındaki Mekân Unsuru ile Güzel Sanatlar Arasındaki İlişki

4.1. Mekân ve Müzik İlişkisi

Roman içinde ele alınan mekân unsurunun çeşitli yönlerinden biri de müzik ile olan ilişkisidir. Tanpınar, romanda müziği kullanması ile esere farklı bir yön kazandırmıştır. “Bilinen gerçeklerden biri de Tanpınar’ın Türk Mûsikîsi’ni hemen her eserinde sık sık dile getirmiş olmasıdır. Türk Mûsikîsi, özellikle Huzur içinde önemli bir yer tutmaktadır” (Uçman ve İnci, 2008: 690-703). Bu ilişki daha çok Nuran ve Tevfik Bey aracılığı ile görülmektedir. Nuran, roman içinde belirtildiği gibi eski kültürü iyi bilen besteleri telaffuz etme yeteneğine sahip olan bir karakterdir. Nuran’ın eski musikiyi iyi bilmesi ve sürekli Mümtaz’ın isteği üzerine besteleri okuması müzik ile mekânın birleşmesine olanak sağlamıştır. Aşklarını daha rahat yaşamak isteyen Mümtaz ve Nuran yaptığı geziler esnasında eşyanın ve olayların varlığını sadece kendi muhayyilelerinde değiştirmiyor bunlara bir müzik ruhu da veriyorlardı. Roman içinde geçen şu bölüm:

İlk gecenin aralarında devam eden itiyadı ile sevdikleri yerlere ayrı ayrı adlar takıyorlardı. Küçük Çamlıca’daki kahve onlar için Derûnidil idi. Çünkü Mümtaz orada Nuran’dan Tab’i Mustafa Efendi’nin Beyatı’den Aksak Semaisini, o çıkmaz Derûdil’den efendim muhabbetin diye başlayan, adeta ölümden öteye uzanan hatırlamalarla dolu parçayı dinlemişti” müzik ile mekânın birleşmesini aktarır (Tanpınar, 1995: 151).

Burada mekânlara bestelerin adı verilmiştir. Yani buldukları mekânın özelliklerini bestelerin aktarımı ve sözleri ile birleştirmişlerdir.

Romanın içinde bu benzetmeler yer yer devam etmektedir. Eski musikinin içinde aşklarını yaşayan Mümtaz ile Nuran, adeta bilinen besteleri mekânların ruhunda yaşatmak için mücadele vermektedir. Roman içinde müzik kendi benliğinden sıyrılıp İstanbul ilçelerini ve mekânlarını bizlere anlatan bir harita görünümü kazanmaktadır. “Bir başka gece Çengel Köy’ünden Kandilli’ye dönerken kulelinin ağaçların suda yaptığı o çok değişik gölgeye Nühüft beste adını verdiler. (...) Böylece Boğaz’ın seçtikleri her yerine bir ad veriyorlar, hayallerinde İstanbul manzaralarıyla eski musikimiz birleşiyor, sestem, hayalden bir harita gittikçe büyüyordu” (Tanpınar, 1995: 152). Bu benzetmeler bazen ağaçlara bazen de başka nesnelere verdikleri adlarla devam etmektedir.

Nuran ile Mümtaz’ın özellikle Boğaz’da yaptıkları gezmeler müzik kanalı ile aşklarının katman katman büyümesine neden olmaktadır. Müzik, Mümtaz için adeta Nuran’ın akseden hayali gibidir. Nuran onun için bazen et ve kemikten var olan bir insan değil, sadece sesin ortaya çıkardığı bir görünüm

halini almaktadır. Yani Nuran bazen sadece ses olarak onun hülyalarında yaşamaktadır. Nuran ile Mümtaz'ın gezmeleri ve Mümtaz'ın her fırsatta Nuran'a Mahur besteyi okutması mekânlar arası geçişi ve mekânların yapısının değişmesine neden olmaktadır. "Kanlıca koyu eski mehtap safalarının cümbüşünü, yaşıyordu. Hemen hemen kendilerinden başka kimse yoktu. Zaten gece epeyce ilerlemişti. Evlerin pencerelerinden akseden son radyolar da susmuştu. Ay, onun altın hayaller dünyası, sessizlik musikisi gittikçe kudretini artırıyor, bir musallat fikir gibi insana saldırıyordu" (Tanpınar, 1995: 167).

Müzik roman içinde sadece Nuran ile değil Nuran'ın dayısı Tefik Bey aracılığı ile de okuyucuya aktarılmaktadır. Tefik Bey eski kültür içinde büyümüş ve eski kültürün estetiği ile yaşamayı bilmiş bir kişidir. Tefik Bey'in evinde veya Nuran'ın evinde verilen müzik ziyafetleri Nuran ile Mümtaz'ın hoş vakit geçirmesine ve Tefik Bey'in bu eski kültürü yaşatmasına neden olmaktadır. Bu nedenle müzik ile yapılan sohbetler başka bir boyut olarak mekânın yapısına geçiş yapmaktadır. "Orada musîki, şiir, tasavvuf hep iç içe konuşuyor taş dua ediyor, ağaç zikrediyor... Tefik Bey, Mümtaz'a muhabbetle bakıyordu. Onun toy heyecanları çırpınışları hoşuna gidiyordu" (Tanpınar, 1995: 222). Roman içinde müziğin aktif olarak kullanılması sadece bestelerin veya eski musîkinin icra edilmesi için değil muhayyilenin aksettirilmesi için de kullanılmaktadır. Mümtaz'ın fikri yapısında da müziğin önemli bir rolü olmuştur. Mekânların anlatımı esnasında müzik aletlerinin kullanılması da önemli bir husustur. Aletler sadece aracı değil bir benzetme vasıtası halinde de ele alınmıştır. "Mümtaz daha ziyade boş arsa parçalarına benzeyen sokaklar içinde ve çoğu bir gramofon kutusunu hatırlatan evlerin arasından yürümeğe başladı" (Tanpınar, 1995: 305). Bu ifade bunun somut bir göstergesidir.

4.1.1. Mekân ve Müzik Arasında Bir Çatışma Tezahürü: Aşk

Türk edebiyatında müziğin romanlar içinde kullanımı Tanpınar'dan çok daha önceki dönemlere dayanmaktadır. Servet-i Fûnun döneminde Mehmet Rauf'un *Eylül* romanı bunun somut bir örneğidir. Roman birbirini seven iki kahramanın müzik kanalı ile yakınlaşmasını göstermektedir. Müzik roman içindeki kurgunun temel unsurlarından biri olarak görülür. *Huzur* romanı da bu tarzda bir yapıya sahiptir. Müzik Mümtaz ve Nuran arasındaki aşkın temel ögesidir. Mekânlar arası geçişte duyguların değişimi gibi besteler ve makamlar arası geçişte de aşkın farklı tezahürleri iki kahraman arasında oluşmaktadır. Müzik, mekân içinde temel bir yapı kazanarak Nuran merkezli bir şekilde ilerlemektedir. Mümtaz için Nuran Mahur Beste'dir. Müzik ve Nuran burada birleşir. Somut ile soyut arasındaki ince çizgiyi oluşturur. Aşkın hayalinin soyutluğu ile mekânın mevcut tezahürünün somutluğu içi içe girmektedir.

Mümtaz ise mekânın somut gerçekleri ile bir bunalım yaşamaktadır. Müzik Nuran ile öne çıkarken mekânın kasvetli yapısı Mümtaz'ın benliğini sarmaktadır. Böylece müzik ve mekân karşıt bir yapıda kahramanlar üzerinde bir döngü sağlar. Bu yapı aşağıdaki şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

Mümtaz'ın mekânlar ile yaşadığı kasvet her zaman görülmemektedir. Bu daha çok Tevfik Bey'in evinde yaşanmaktadır. İstanbul'un açık alanlarında yapılan gezmelerde bu duygunun azaldığı veya yer yer oluştuğu görülmektedir. Tevfik Bey'in evi ve Nuran'ın evi kahraman için duygular dizgesine dönüşmektedir. Mümtaz büyük müzik şölenlerinin verildiği bu evlerde yoğun duygular yaşar ve duyguları kişisel bir sarhoşluğa dönüşür. “ (...) Huzur'da Mümtaz'ın Nuran'la Sabih'lerin evinde buluştukları gece “asıl ruh iklimleri” ni kuran klasik besteleri dinlerken kapıldıkları büyük coşkunun, bir içki şöleninde yaşanması da rastlantı değil (...)” (Uçman ve İnci, 2008: 225-228). Mümtaz'ın bu sarhoşluğu mekânın yapısı ve klasik müziğin felsefesi ile birleşir. Müzik şölenlerinin verildiği evlerde Nuran'ın varlığı ve klasik müziğin ruhunda sağlanan soyut sevgili modeli birleşerek Mümtaz'ın muhayyilesinde aşk duygusunun oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

Müzik ve mekânın birleşmesi her bölümde farklı bir seviyede ortaya çıkmaktadır. Çoğu araştırmacı tarafından da Huzur romanının bölümleri farklı şekillerde ifade edilmiştir. “Önceden de denildiği üzere, Moran, *Huzur*'un dört bölümünü sırasıyla sıkıntılı, neşeli, melankolik ve çok sıkıntılı olarak değerlendirmiştir” (Uçman ve İnci, 2008: 690-703). Müzik, mekân ile birlikte bölümler içinde ele alınmalıdır. Bölümler genellikle mekânların Mümtaz'a verdiği kasvet ile müziğin aşkla birleşmesinden oluşur. Ancak müziğin makamı veya seçimi de ruh hallerini etkileyen bir unsur olarak görülmektedir. Gezilen mekânlarda ve yalnız kalınan yerlerde daha coşkulu ve lirik makamların

* Şekilde söz konusu unsurların birbiri ile olan bağlantıları daha rahat açıklamak için oluşturulmuştur. Burada iki kahraman arasındaki birliktelik ve temsil ettikleri unsurlara dikkat çekilmiştir.

kullanıldığı söylenebilir. Toplu yapılan müzik şölenlerinin bulunduğu evlerde ise daha ağır ilerleyen makamlar tercih edilmiştir.

4.2. Mekân ve Resim İlişkisi

Huzur romanı içinde önemli bir diğer husus resim sanatının kullanımınıdır. Güzel sanatlar mekân incelemelerinde önemli bir yere sahiptir. "Sanat dalları, gerçekliği, zaman-mekân boyutlarında, birbirinden değişik tarzlarda kavrarlar. Sözgeleşi, resim ve plastik sanatlar, nesnelere mekânsal çizgilerini ve oranlarını öne çıkararak, onları statik tarzda yansıtır" (Akdeniz, 2012: 4). Bu yönü ile resim ve plastik sanatların kullanımı daha çok mekân unsurunun dekoru ile alakalıdır. Yani mekânın dekoru roman içinde yer yer bu sanat dalları ile birlikte anlatılmıştır.

Roman, mekân kullanımı hususunda Tanpınar'ın edebî zevklerini yansıtarak ve onun güzel sanatlara olan ilgisini hatırlatarak ilerlemektedir. Tanpınar'ın resim ve müzik ile olan ilişkisi edebiyat bilimciler açısından bilinen bir olaydır. Romanın içinde bu sıkça görülmektedir. Roman içinde resim ve minyatür sanatlarının kullanımı mekân tasvirleri içinde sıkça görülmektedir. "Huzur'da resim sanatı, karakterler arasında bir bağ kurma vasıtası olmak yerine, yazarın tasvir gücünü ve kültür birikimini yansıtan bir yan öge durumundadır." (Engin, 2009: 163). Yazar birebir mekân unsurunu bu sanat dalları ile ilişkilendirmemiş dolaylı yoldan benzetmiştir. Yani güzel sanatların kullanımı bazen tasvir amaçlı, bazen benzetme bazen de psikolojik tahliller için olmuştur. Müzik sanatının yapısında oynanan değişiklik resim ve minyatür sanatları için de yapılmıştır. Mümtaz'ın Nuran ile yaptığı geziler esnasında etrafı algılaması ve bulunduğu ortamı analiz etmesi hususunda resim sanatının inceliklerinden yararlanmaktadır. Roman içinde geçen şu bölüm:

Ne Mümtaz, ne Nuran o akşam ikide bir kabaran dalgaların lacivert rengini başka zaman gördüklerini pek hatırlamıyorlardı. Bu lacivert rengi, sanki bir Fra Angelico tablosu hazırlanmış gibi koyu yıldız ve mücevher tozu ile birleştiren son bir dalga, hakikaten bu ressamın ve ona eşit velilerin ruhlarındaki mağrifet tufanı gibi ışık içinde bir dalga onları Kanlıca İskelesine adeta fırlattı (Tanpınar, 1995: 191).

buna bir örnek teşkil etmektedir.

Burada resim sanatına dolaylı bir şekilde başvurulmuştur. Yazarın yapmak istediği resim sanatı ile bir imgesel çağrışım yaratmaktır. Bunu da benzetmeler yolu ile yapmaktadır. Türk edebiyatında güzel sanatların kullanımı ve güzel sanatların başka imgelerle çağrışım yaratmasına olanak sağlanması önemli bir yere sahiptir. Bu imgeler daha çok mitolojik ve kültürel normlardan oluşmaktadır. Bu imgelerin güzel sanatlarla ilişkilendirilip kullanılması

romanın estetik yönünü artırmaktadır. *Huzur* romanı içerisinde de resim veya minyatür sanatından faydalanılması romanın tasvir ve estetik yönünü arttırmıştır.

Tanpınar'ın resim sanatı ve ressamların eserleriyle kurduğu irtibat, onun edebiyat dünyasını görsel anlamda zenginleştirmekle birlikte ilerde yazacağı edebiyat eserlerinde, bilhassa da nesirlerinde ona çeşitli şekillerde kullanabileceği derin göndermeler yapma imkânı kazandırır. Huzur romanında bu tür gönderme ve resim sanatından mülhem alıp başarıyla kullandığı tasvirler, Huzur'un bazı bölümlerinin okurların zihninde resim gibi canlandırabilmesini kolaylaştırır (Anar, 2012: 36).

Mümtaz ile Nuran'ın tarihi mekânlara yaptığı geziler esnasında roman içinde güzel sanatların bir arada kullanıldığı görülmektedir. Mimari yapıların dekoru ile görünümü resim ve minyatür sanatlarının disipline ilkeleri ile aynı açıdan değerlendirilmiştir. Tarihi yapılar içerisinde mimari ile minyatürün iç içe ele alınması sanatlararası bir yöntemin kullanıldığını da göstermektedir. “Şişhanede hava tek bir noktada bir an açıldı. Selimiye'nin üstünde eşi eski minyatürlerde görülen tek hacimli tek renkli adeta şeffaf bir bulut kütesinin arasından güneşli bir oluktan boşanır gibi boşandı” (Tanpınar, 1995: 206). Bu yöntemin başka sahnelerde de gerçekleştiği görülmektedir.

Resim yeteneğine sahip olan Mümtaz, tarihi kişiliklerin portrelerini çizerken Nuran'ı bir cisim gibi hayal ederek adeta bir heykel gibi görmüştür. Bu tarihi kişilikleri Nuran'a benzeterek çizmiştir. Burada da dolaylı olarak heykel ve resim arasındaki ilişki görülmektedir.

Bu gezintilerden dönüşlerinde Mümtaz'ı yazmakta olduğu Şeyh Galip için sıkıştırıyordu. Üçüncü Selim devrinin bu iç romanı, kendisine ait bir şey olacaktı. Mümtaz Hatice Sultanla Beyhan Sultanın portrelerini Nuran'ı düşünerek çizmişti. Şimdi genç kadın müsveddelerdeki tasvirleri okurken adeta terzisinde model veya bir mağazada kumaş seçer gibi titiz okuyordu (Tanpınar, 1995: 153).

Burada da dolaylı yoldan sanatlararası bir söylemin olduğunu gözlemlemektedir. “Huzur'da tablo ve ressam isimleri, umumiyetle romanın başkahramanı Mümtaz, nadiren de anlatıcı tarafından zikredilir. Mümtaz, adı gibi seçkin kültür ve sanat birikimini haiz bir edebiyat asistanıdır” (Özcan, 2012: 85-86).

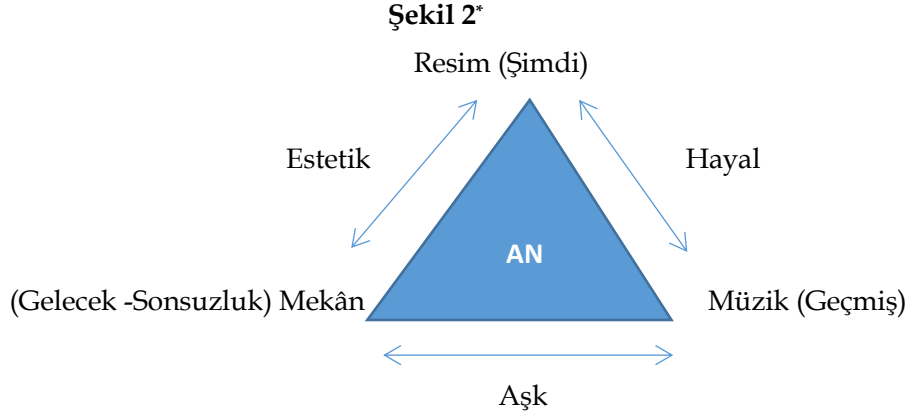
4.2.1. Somut Mekânlardan Soyut Mekânlara Resmin Stilistik/Estetik İzlenimi

Resim, minyatür ve hat gibi sanatlar, ilk medeni uygarlıkların toplumsal ve sanatsal kaygılarının bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle resim

sanatının varlığını ilk ilkel toplumların mağara çizimlerine kadar götürülebilir. Resim sanatı kendine özgü alanı dışında öteki disiplinler arasında da önemli bir yer tutmuştur. Resim sanatı edebiyat alanı içerisinde genel olarak kent manzaralarının aksettirilmesinden oluşmaktadır. Şiir ve romanlar içerisinde resim sanatının incelikleri ayrı bir yer tutmaktadır. Özellikle İstanbul'un bazı yerlerinin resimleri Türk romanında önemli bir yer oluşturur. Tanpınar, *Huzur* romanında resim sanatının bazı çağrışımlarını yapmıştır. Özellikle İstanbul'un neredeyse tamamı bir resim tablosu şeklinde ele alınır. "Kentler, kentlerin mimari yapısı, mevsim mevsim, saat saat yaşayışı ve değişimi Tanpınar'ı sürekli ilgilendiren konulardan biri olmuştur" (Uçman ve İnci, 2008: 395-396).

Resim sanatı *Huzur* romanında mekân üzerinde iki kanaldan ilerlemektedir. Birincisi daha önce anlatıldığı gibi İstanbul'un tarihi yerlerinin bir resim tablosu içerisinde değerlendirilmesidir. Mümtaz ve Nuran'ın yapmış olduğu tarihi cami gezileri başta olmak üzere kapalı mekânları içeren tüm yerlerdir. Bunlar daha çok somut mekânlardır. İkincisi ise Mümtaz'ın duygularını yansıtan soyut yani açık mekânlardır. Burada başta boğaz gezintileri ve kayık yolculukları ele alınmalıdır. Mümtaz ve Nuran tarihi yerleri değerlendirirken yapılan bir eserin resmini izlemektedir. Burada daha çok resmin kendine özgü yapıları anlatılmaya çalışılmıştır. Ancak soyut mekânlarda veya açık mekânlarda resmin estetik yönünün kahramanda oluşturduğu izlenime dikkat çekilmiştir. "Mümtaz, İstanbul'a ve Boğaz'a, gezdiği semtlere ve orada yaşayan insanlara, sevdiği kadın Nuran'a, güvercinlere, lüfere ve sise, mimari eserlere, iç meselelerimize ve yeni bir dünya harbinin patlak üzere olduğu dış âleme bir estet-aydının birikimleriyle bakar" (Özcan, 2012: 87). Yazarın bu çok yönlü bakış açısı kapalı mekânlarda da kısmen görülmektedir. Soyut mekânlar içerisinde Mümtaz, Nuran'ı ve bulunduğu yeri bazen olağanüstü bir tasvir ile anlatır. Bu onda canlanan resmin soyut bir aktarımıdır. Mümtaz estetik görüş açısı ile Nuran'a duyduğu duyguları birleştirerek okuyucuya sergilemektedir. Bu herhangi bir resmin kişiye göre yorumlanması şeklindedir. *Huzur*, güzel sanatların tıpkı mekânlar gibi iç içe olduğu bir romandır. Soyut mekânlar içerisinde yapılan gezilerde okuyucuya verilen boğaz resminin içine müzik unsuru da eklenir. Eski müziğin soyut yapısı ile resmin ve mekânın soyut izlemine aynı zemin içinde bir bütünlük oluşturur. Müzik ile geçmişin maneviyatı ve resim ile şimdinin estetiği mekânın gelecek kaygıları ile birleşmektedir. Tüm bu unsurlar burada Mümtaz ve Nuran'a anı yaşatır.

Sonuç

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* romanı dönemi içinde yazılmış olan en önemli eserlerden biridir. Roman Tanpınar'ın kişiliği, psikolojisi ve karakterini yansıtmaya bakımdan öteki eserlerinden başka bir farkındalık oluşturmaktadır. Roman içinde inceleme alanı oluşturacak birçok malzeme mevcuttur. Bu hususta yapılan tezler, bildiriler, kitaplar, kitap bölümleri ve makaleler buna birer örnek teşkil etmektedir. *Huzur* romanı, klasik roman incelemesinde kullanılan şahıs, vaka, zaman, mekân, kurgu, izlek, üslup ve bakış açısı gibi bütün unsurları bünyesinde barındıran ve kendi kurgusu içinde eriten bir eserdir. *Huzur* romanının doğru anlaşılması ve doğru analiz edilmesi için Tanpınar'ın roman dilinin iyi bilinmesi gerekir. Çünkü Tanpınar, kendi birikimini roman içinde eriterek aktarmaktadır. Mesela Tanpınar'ın edebî zevki, güzel sanatlara bakışı, bölünmüş benliği, eşikte kalışı, iç sorgulamaları ve bunalmaları Mümtaz karakteri üzerinden yansıtılmıştır. Kişilerin yaratılması hususunda yapılan bu işlem romanın öteki ana unsurlarını da doğrudan etkilemektedir. Bunun en tipik örneklerinden biri mekânın, şahısların karakteri ile çatışması veya değişmesi şeklindedir. Yukarıda detaylı şekilde anlatıldığı gibi mekân ve şahıs birbirini etkiler veya değiştirir.

Huzur romanının mekân unsuru açısından değerlendirilmesine, mekân tasnifi ile başlanılmıştır. İncelemenin ilk kısmında mekânın poetiği, sınırları, kullanımı, işlevi ve yapısı değerlendirilmiştir. Bu inceleme esnasında alt başlıklarla mekânın tasnifi yapılmış ve kategorilere ayrılmıştır. Bu tasniflerin sıralaması ve işlevi tablo halinde verilmiştir. Bu tablodan hareketle geniş bir tanımı içerisine alan "Açık Mekân" ve "Kapalı Mekân" unsurları

* Şekilde güzel sanatların ve mekânın birbirleri ile olan ilişkilerinin daha iyi anlaşılması için bir çizim yapılmıştır. Burada unsurların birbirleri ile olan ilişkileri an üzerinden temellendirilmiştir.

değerlendirilmeye çalışılmıştır. Tasnif, genel kaynakların yanı sıra yeni araştırmacıların yorumları ile de değerlendirilmeye çalışılmıştır. Daha sonra *Huzur* romanın olay örgüsü ve şahıs tahlili anlatılmaya başlanmıştır. Bu adımdan sonra asıl konu olan mekân incelemesine geçilmiştir. Mekân incelemesi "Kapalı Mekân" ve "Açık Mekân" başlıkları ile romandan hareketle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Roman içindeki bütün mekânlar, kullanım alanları ve romandaki rolleri ile incelenmeye çalışılmıştır. Daha sonra roman içindeki mekânların detaylı bir şekilde ele alınması için farklı alanlarla yani disiplinlerle ilişkisi irdelenmiştir. Son olarak da mekân unsurunun güzel sanatlarla olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme müzik ve resim merkezli ilerlemektedir. Ancak minyatür ve heykel sanatları da genel olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada daha çok mekân unsurunun ayrıntıları verilse de güzel sanatların mekân ile olan bağlantısı daha önemli bir yer tutmaktadır. Konun daha iyi anlaşılması için mekân unsurunun tüm detaylarına değinilmeye çalışılmıştır.

Huzur romanında mekânın kullanımı önceden belirtildiği gibi çeşitlilik göstermektedir. Mekân kullanımı sabit bir şekilde ilerlememektedir. Başkahramanın değişken olan psikolojisi gibi mekânlar da değişkenlik gösterir. Zamanın belirsizliği gibi mekânın karakteri de belirsizlik sağlamaktadır. Yazarın seçkin üslubu gibi mekânın dekoru da estetik bir boyut kazanmaktadır. Vakanın ilerlemesi ve devamı için mekânın devamlılığı ve farklılığı da görülmektedir. Romanda yaşanan çatışma gibi mekânlar arası bir çatışma da söz konusudur. İzleklerin oluşumu ve sembollerin benzetmeler yolu ile romana girmesi, mekânlar üzerine giydirilen gömlekler şeklinde olmuştur. Bütün bu ilişkiler göz önüne alındığında *Huzur* romanı içinde kullanılan mekân unsurunun, şahıslardan sonra eser içerisinde mihenk taşı olduğu görülmektedir. Mekânların güzel sanatlarla olan ilişkisi farklı bir boyutta ele alınmalıdır. *Huzur* romanı bünyesi içinde müzik, resim, minyatür ve heykel gibi güzel sanatları barındırır. Bu estetik çeşitlilik romanın mekân yapısı ile birleşerek daha farklı bir çizgide ilerler. Roman, bazı araştırmacıların tanımlarında Mümtaz'ın romanı, şahıs romanı, zaman romanı, üslup romanı ve belirsizlik romanı şeklinde geçmektedir. İncelemeden hareketle denilebilir ki bu roman bir "Mekân ve Güzel Sanatların Birleşim Romanı" dır. Bütün bu tanımlamalara bu başlığı eklemek hem *Huzur* romanı için hem de Tanpınar için gerekli olan bir adımdır.

Kaynakça

Akdeniz, S. (2012). "İntibâh Romanında Mekân Kullanımı". *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 3-21.

Aksoy, E. (2005). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Algül, N. (2002). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Yazılarında İstanbul'daki Mimarlık Yapıtlarının Değerlendirilmesi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktaş, Ş. (2005). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Anar, T. (2012). "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Resim Sanatı, Ressamların Eserleri ve Kendi Hayatından İnşa Ettiği Estetik". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (22), 22-36.

Bachelard, G. (1996). "Mekânın Poetikası". Aykut Derman (Haz.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.

Balcı, U. (2012). "Franz Kafka'da Mekân ve Yabancılaşma". *Sosyal Bilimler Dergisi (The Journal of Academic Social Science Studies)*, 5 (3), 35-41.

Doğanay, M. (2006). "Bir Mekân unsuru Olarak İstanbul'un Ahmed Midhat Efendi'nin Romanlarına Tesiri". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 95-108.

Engin, E. (2009). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Romanlarında "Resim" ve "Mimari". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (8), 162-168.

Enginün, İ. (2013). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karabulut, M. ve Dağ, N. (2017). "Ütopik Bir Mekân Arayışı Olarak Deniz (Denizin Çağırışı Örneği)". *Journal of Turkish Language and Literature*, 3 (1), 136-147.

Kavcar, C. (1994). *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Engin Yayınları.

Kolcu, A. İ. (2006). *Öykü Sanatı*, Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Kudret, C. (1977). *Edebiyatımızda Hikâye ve Roman*, İstanbul: Varlık Yayınları.

Moran, B. (2000). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Narlı, M. (2002). "Romanda Zaman ve Mekân Kavramı". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Journal of Social Sciences)*, 5 (7), 91-106.

Özcan, N. (2012). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Eserlerinde Resim*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Tanpınar, A. H. (1995). *Huzur*. İstanbul: Tercüman Yayıncılık.

Törenek, M. (2009). *Başka Hayatlar Peşinde Tanpınar'ın Romanları Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Kitabevi.

Uçman A ve İnci H. (2008). "Bir Gül Bu Karanlıklarda" Tanpınar Üzerine Yazılar. İstanbul: 3F Yayınevi.

Üysal, A. (2016). "Yaşar Kemal'in *İnce Memed-1* Romanının Mekân- İnsan İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi". *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 36-48.

Yetiş, K. (2007). "Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Romanlarında Türk Tarihinin Yorumu". *Erdem (Mustafa Necati Sepetçioğlu Özel Sayısı)*. (49), 1-6.